

Anteckningar från webinariet

Skyltar i skyddad natur

9 december 2024.

Webbinariet hölls av SLU Centrum för naturvägledning i samarbete med Naturvårdsverket.

Fullständig dokumentation och inspelning finns på www.slu.se/cnv241209.

Frågor, tips och kommentarer från chatten finner du längst ner i detta dokument.

Sammanställning från samtal: utmaningar och det som fungerar bra

Det hölls gruppsamtal utifrån deltagarnas egna erfarenheter av att uppleva eller producera skyltar. De uppmanades skriva ner vad som fungerar bra och vilka som är de största utmaningarna. Här är en sammanställning från gruppsamtalen.

Det som fungerar bra

Samverkan

- Samarbete med kommunikationsenheten
- Se till så att skyltar i olika "program/användare" kompletterar varandra. Reservatsskylt och världsarvsskylt till exempel.

Resurser

- Stor driftbudget ger självbestämmande.

Mallar och manual

- Upplever att blå bård och vit snöstjärna är viktig för igenkänning och enhetlighet. Bör vi vara rädda om även om vi vill förnya oss.

Kunskap om områdena

- Att man har bra koll på områdena som ska skyltas efter många år på jobbet underlättar arbetet med informationen.

Arbeta med tema för naturvägledningen

- Ha ett genomtänkt program för vad man vill berätta, så inget viktigt missas.
- Bra att välja tema för informationen i området, gör det lättare för den som gör skyltar och begränsar mängden information för besökare.

Målgruppsanpassning

- "Tänk rätt" från början, ta fram persona som beskriver målgruppens behov/beteenden innan skyltningen görs
- Besökarperspektiv!!

Var man bör kommunicera med skylt

- Viktigt att vara tydlig med vad som är otillåtet vid angoringspunkt. Mer lättsam naturvägledande skyltning bra ute i området med avseende på varför man inte får göra vissa saker
- Bra med specifika skyltar ute i terrängen på plats
- Strössa ut info i portioner; "måste" först, sen påfyllning längs vägen

- Dela upp informationen på flera besökspunkter.
- Positivt med skyltar i anslutning till aktiviteter, exempelvis vandringsleder.
- Bygga ut mer likt info-central

Text och bild

- Går över till kort text och mycket bilder
- Korta informativa texter, bra bilder
- Bilder och illustrationer är arbetsamt att ta fram men lönar sig.
- Korta texter, bra bilder, lätt att ta till sig
- Ska något beskrivas mer ingående är det bättre med en berättande text
- Att ha fler språk på skyltarna ute i nationalparken fungerar bra (svenska, engelska och tyska), men mindre textmängd på engelska och tyska.
- Köpa färdiga illustrationer/rättigheter - blir mycket billigare och kan vara ett lättare sätt att få till en bra och komplett skylt som beställaren är nöjd med.

Utöver text och bild

- Interaktivitet
- Bilder med kort bildtext. "Hitta mig" - artexempel. "Här kan du se" - peka ut i kartan. Artillustrationer uppskattas.
- Kombination av text, bild/konst och berättande - Vi har exempelvis en app kopplade till våra uppskyltade sägenplatser, där man kan lyssna på den platsspecifika sägnen kopplat till just den plats där skåpet står. Genom berättelsen ger vi platsen en själ och ett sammanhang.
- Finns goda möjligheter idag att använda ny teknik för att levandegöra platsen genom storytelling ex via Storyspot
- På gång: Audioguide till natur i kommunen.
- Möjligheter för QR-koder. Andra språk, synskadade, tipspromenader etc. Kan växa hur mycket som helst. Hur mycket vill Naturvårdsverket att det ska växa?
- Pictogram och ljudfiler ökar tillgängligheten. Oklart vad som krävs av underhåll på ljudfiler - budgetkostnader.
- Utmaning med en mall som begränsar att utgå ifrån, olika syn på hur innehållet ska presenteras och att det är ett brett spektrum av mottagare/målgrupper är att jobba på liknande sätt som man gjort i Kalmar. Att presentera naturvägledning på flera olika sätt (traditionell skylt, temaskyltar, audioguider, guider i fält). Förutsättningar för den här typen av satsningar är naturligtvis inte möjligt i alla typer av områden.

Kartan

- Karta är många gånger viktigast- snygg och lättläst är ett måste.
- Kartan över NP är den som används/läses mest...
- Karta viktig
- Kartan absolut viktigast som lockbete vid ankomst
- En punkt vart du är just nu på kartan tycker jag är viktigt. Är det mycket leder och anordningar kan det lätt bli förvirrat annars.

Kommunicera föreskrifter

- Bra att få besökare att förstå varför förbud finns. Varför får man inte ha lös hund, elda etc.
- Använder kompletterande skyltar med några utvalda föreskrifter ihop med piktogram.
- Skylt liknande den med hundägare med hundägare med och utan koppel på hunden, bra.

Likadan skylt på flera ställen

- Temaskyltar som går att använda på många platser och blir inte daterade.

Format och material

- Använder 70x100 som standard
- Kapaskivor-plast, billiga att byta enkla att hantera
- I år har det varit utmaning med att inte ha någon kommunal budget, vi har löst det med laminerade skyltar på fasadskiva som sitter på trästolpe. Även för att byta ut skadade skyltar. Så kanske vi kan trycka upp nya framöver.

Fysiskt slitage

- Skyltar som är gjorda i material som håller i längden för väder och vind, t ex UV-strålning och vind.
- Rätt placering i fält så att det syns och skyddas mot solens strålar som bleker.

Uppföljning och utvärdering

- Uppskattning från allmänhet + politik kring användandet av skyltar

De största utmaningarna

Brist på nytänkande

- Det har hittills känts ganska styrt på vilket sätt vi informerar. Men om ingen läser är det kanske inte rätt väg att gå.
- Ofta ont om tid, går på rutin. Reservatsskyltar behöver förnyelse?
- Lätt att man gör "som alla andra" istället för "vad skulle vi kunna göra
- Att tänka utanför boxen (utanför skylten) när det väl kommer till krita.

Följa mallar och manual

- Hur detaljerat ska man efterfölja naturvårdsverkets manual?
- Utmaningar är att det i fallet med skyddad natur finns en mall att utgå ifrån, som innebär vissa begränsningar, samt att det kan finnas olika syn på hur innehållet ska presenteras (textlängd, typ av text i form av tilltal) och att det är ett brett spektrum av mottagare/målgrupper vilket innebär svårigheter med att anpassa.
- Jag tycker det är tråkigt att man fastnar i det här "varumärkestänket" i mellan områden (som nationalparkerna i Sverige resp Norge). När jag åker runt i Sverige om somrarna så är det lite som att besöka Starbucks på varje plats man kommer till. Visst, naturen är annorlunda, men mycket av det som fastnar av det visuella är exakt samma vilket gör att man blandar ihop områden. Det är för generiskt och oinspirerande.

Samverkan, planera i tid och prioriteringar

- Att få med skyltningen i början av utformningen av en plats.
- Att samla flera funktioner kring samarbete för kommunens räkning (park/landskap, naturvård/friluftsliv, kommunikation/media
- Samordning med tex gestaltning, material etc så det blir en röd tråd genom kommunen när olika personer är involverade. Har dock påbörjat funderingar kring ett skyltprogram som i sådana fall ska gälla för hela kommunen

- Hur prioritera? Vad/vilka områden är viktigast att informera i?

Anlita konsulter

- Försökt att lägga ut på entreprenör men med skiftande resultat.
- Att hitta bra illustratörer och textförfattare. Senaste skyltarna har det blivit för mycket text på.
- Kommunikation mellan anbudsgivare och beställare är ibland väldigt svår - pratar olika språk och har olika mål och erfarenheter
- Svårt att få med detaljer i avtal för att inte styra för mycket, men ändå uppnå ett bra resultat med den produkt man vill få fram
- Kanske kan länsstyrelserna och kommunerna gemensamt göra en lista över bra konsulter/företag att upphandla?
- Har inte upphandlad skyltproducent - tillverkningen av skyltar blir onödigt krånglig
- Gemensam upphandling skulle underlätta framtagandet av skyltar
- Svårt att hitta konsult som kan alla delar i skyltarna - kartor, text, bilder, illustrationer
- Krockar mellan upphandlare och anbudsgivare/konsult - pratar olika språk - leder till svårigheter i kommunikationen mellan: 1) De flesta kan vissa delar bra och andra delar sämre, 2) Kvaliteten varierar väldigt mycket - svårt att styra i avtalen
- Utmaning att skyltoriginalen ibland ligger hos entreprenör
- Ta fram ett användarvänligt upphandlings- och beställarstöd till förvaltande organisationer (länsstyrelser OCH kommuner): hur ska man kravställa/beställa, hur beskriver man uppdraget, vad behöver förvaltaren tänka på?, hur utvärderar man en leverantör på kvalitet och förmåga?. På en kommun kan det vara en naturkunnig person som ansvarar för skyltning eller för att initiera en omskyltning, men man är inte alltid utbildad i att beställa/handla upp den här typen av produkter/tjänster, det är inte heller säkert att kommunikations/mediaenheter på en kommun kan prioritera denna "lilla" fråga (hälsningar från en kommun)

Tids- och resursbrist

- Tidskrävande
- Tidskrävande att producera
- Persontimmar, en ska ha tid att fixa skyltarna, (design/innehåll/upphandling/inköp etc)
- Tid att göra bra saker.
- Mina största utmaningar jobbar med fornvård och har väldigt många skyltar spridda i länet och liten budget för att byta ut och uppdatera dåliga skyltar
- Resurser för framtagning av skyltar
- Budgetdumpning
- Många områden som behöver information, svårt med tillräckliga resurser på en skiftande budget.
- Dyrt, då material behöver fraktas med helikopter
- Ekonomi - finns inte alltid pengar att göra/beställa skyltar, ersätta skyltar etc.

Hitta rätt plats för skylt

- Största utmaningen kanske är att välja plats.
Skylt vid parkeringen är sällan bästa lösningen.
- Rätt skylt på rätt plats kan vara en utmaning, måste finnas lugn nog att ta till sig info
- Var det är bäst att informera om specifika upplysningar
- Ibland placering
- Upplevelse av skyltning - har ofta bråttom ut att uppleva områden och har mindre tålamod att läsa skyltar. Fotograferar och läser hemma

Inte störa naturupplevelsen med skylt

- Skyltar som **inte stör naturupplevelsen** så man kan välja om man vill få information eller bara njuta av naturen.
- Tänker att det är viktigt att bara sätta upp skyltar inne i reservaten/utmed stigarna när vi verkligen har något som måste informeras om. Alltså helst välja skyltar i entrén eller ev ljudfiler. Detta för att besökaren själv ska kunna välja om man vill ha information eller ha en ren naturupplevelse. Har läst forskning om att återhämtning/stressreduktion görs bäst i "orörd" natur, där man inte ser den mänskliga påverkan så tydligt. Vi är ju så översköjda av information hela tiden ändå i samhället.
- Att inte skymma den vackra naturen med skyltar med allt man vill berätta.
- Lst/förvaltare har mycket kunskap i innehåll, vore bra med större fokus med skyltning som smälter in i naturen.

Flera skyltar eller avsändare på samma plats

- Ytterligare en ny skylt behövs - hur gör man?
- att inte ha för många olika typer av skyltar på en plats eller i ett område
- Samordning mellan huvudman för reservat och förvaltare kan vara knepig ibland.
- Många aktörer med olika grafiska profiler. Rörigt.
Skylttrötthet- lätt att skyltar tillkommer och då är det tex. 4 skyltar på samma plats.
- NP ska ha en viss avsändarprofil men även andra, såsom Jordbruksverket, Länsstyrelsen eller Naturvårdsverket behöver ibland finnas som "avsändare" - många skyltar med olika utseende
- Problem med många olika skyltar vid entréer som ibland är motstridiga
- Andra aktörers information; där fokus inte är på föreskrifter utan kanske mer "hopp och lek".
- Extra utmaning med andra aktörers digitala info som vi inte ens vet om.
- Krock mellan allemansrätten, markägare och N2000-bestämmelser - ramslök - hur löser man detta med skyltar - vad ska kommuniceras och hur?

Montering av skylten

- Montering av skylten oerhört viktig! Ful montering skadar hela intrycket och avskräcker besökaren från att läsa – då spelar innehållet i texten ingen roll...
- Markförankring i tex moränmark i skog

Målgruppsanpassning

- Som uppdragstagare kan utmaningen ibland vara att få uppdragsgivaren att förstå att skylten måste göras för besökaren. (svårt att begränsa informationen)
- Största utmaningen är att hitta en ton som passar så många som möjligt - vi är så olika!
- Humor är kul, men kan också misstolkas och till och med uppfattas som oseriöst.
- Svårt göra skyltar som är tillgängliga för alla. Mycket text utestänger vissa grupper och för lite text är ointressant för vissa grupper
- Störst utmaning är att veta om man når målgruppen som alltid är "den breda allmänheten". Det blir väldigt lätt lite urvattnat.
- Målgruppen är ofta en utmaning! Beskrivs ofta som "allmänheten". En skylt för alla riskerar att bli en skylt som inte tilltalar någon!
- Sakkunniga inom natur/landskap/friluftsliv tappar lätt bort förståelsen för vem/vilka som utgör målgrupp, ibland är det många målgrupper
- Svårt att kombinera olika intressen i skyltningen, både när det gäller innehåll och tonalitet
- Vi har lätt för att prata till "alla", men kanske måste välja mottagargrupper

- Vad efterfrågas av besökarna?
- Att renodla förvaltarnas kunskaper och information till målgruppsvänliga texter, så att beställarna fortfarande är nöjda med innehållet.

Fånga besökarnas uppmärksamhet

- Att få besökare att ens stanna vid skyltarna.
- Få folk att läsa
- att få folk att läsa skyltar överhuvudtaget, oavsett hur "roliga" de är. Kommer man till ett område så kanske det enda man vill veta är vilket håll man ska - och det kan man lista ut utan skylt. Och då missar man eldningsförbud etc.
- Skyltar fotas för att läsa sen. Gärna kartan.

Grafik

- Få tillräcklig kontrast mellan text och bakgrund.
- Skyltar på flera språk?

Att välja ut innehållet för skylten

- Välja ut information. Kort text.
- Svårt att få vad man själv tycker är "tillräckligt mycket sagt", att ta hjälp är bra.
- Att lyckas få till korta texter, bra bilder, lätt att ta till sig
- Bilder och rubriker som "fångar".
- Det krävs mod att hålla det kort!
- Berätta gärna varför, förklara med. Utmaning att hålla kort.
- Nå fram med budskapet
- Ofta otydligt vad som är besöksvärt
- Mycket som ska få plats - engelsk text, föreskrifter (ibland lååååå), syfte, karta som är tillräckligt stor.
- Att inte besökare ska bli utmattade av "måste"-informationen och inte orka med resten.
- Att få skyltningen intressant och "rolig" att ta till sig även i stora och komplexa områden med stora avstånd och olika förutsättningar.
- Att skriva informativt, roligt och kort.
- Vi vill ofta berätta så himla mycket på våra skyltar vilket gör att "ingen" orkar läsa dem eller kanske framförallt ta till sig informationen. Jag försöker bearbeta mina kollegor att skriva kortare, att skriva enklare, "to kill your darlings", men det är ett jobb som får pågå över tid.
- Texten ska vara kort för att inte skrämja bort folk, men gärna på flera språk (=mycket text) och med fördjupning för den som vill veta mer...
- Avvägningen mellan vilken information som ska finnas i karta, bilder, illustrationer. Och vad som ska förmedlas i text. Eller vad som inte ska förmedlas alls.

Tydlig information

- Leda besökare rätt på leder
- Angående NR-brickor som sätts främst på stolpar efter naturreservatsgränserna . Jag hade önskat att man hade fått använda en större modell av dessa brickor. Kan användas där det behöver synas extra bra att en passerar in i skyddat område. T ex skoterled, vandringsled eller där det är problem med terrängkörning tex.

Kommunicera föreskrifter på lockande sätt

- Gamla skötselplaner och föreskrifter är ett problem när man ska informera, särskilt när det gäller föreskrifterna som kan vara väldigt gammeldags formulerade.

- Hur skriver man ordningsregler på ett bra sätt?
- Göra föreskrifterna är relevanta och läsbara men fortfarande juridiskt hållbara.
- Utmaning att nå ut med föreskrifter och riktlinjer, framförallt drönarflygning och medtagen hund
- Föreskrifter svårt att ta till sig, så som "standard" ser ut. Lättläst med samtidigt korrekt kan vara knepigt.
- Tala om vad man får göra, inte bara vad som är förbjudet.
- Ofta otydligt vad som är ok att göra

Använda digitala medier

- Är det okej att använda QR-koder eller ser det bara tråkigt ut?
- Vad ska man göra digitalt? Kombinera med engelska?
- Resurser saknas att producera reservatsskyltar till alla nya NR (och uppdatera gamla). Vi funderar på om QR-koder kan vara ett alternativ till mindre besöksvänliga områden. MEN samtidigt behöver föreskrifter finnas på plats för att man ska kunna lagföra överträdelser...
- Sällan täckning, svårt med ljudfiler och QR
- Önskemål från allmänheten att ha välkomsttavlan på nätet. Lst i V. Götalands reservat får man dock inte publicera pga rättigheter.

Information som ska hålla över tid

- Tänka på att informationen ska vara hållbar över tid för att undvika uppdateringar. Svårt!
- Aktuellt innehåll över tid
- hålla informationen uppdaterad över tid
- Ekonomiska utmaningar - En investering när skyltar behöver uppdateras och bytas ut
- Rätt information som hålls uppdaterad. Ett kontinuerligt arbete.
- Många reservat, informationen blir inaktuell.
- Synka med reservatsförvaltningen (få upp en skylt snabbt, eller avvakta tills åtgärder i området är klara).
- Allra svårast när t ex föreskrifter ändras och deras info inte hänger med.
- Resurser för drift och underhåll ett problem då skyltar och anordningar behöver uppgraderas.
- Att producera nya och uppdatera gamla skyltar i tid. Flera reservat har inga skyltar och många reservat har gamla skyltar som i tider av besparingar inte prioriterats.
- Viktigt att inte sätta upp skyltar under t ex projekt som man sen inte har råd eller tid att underhålla.
- Väldigt många NR som har föråldrade skyltar.
- Tidskrävande att ta fram nya.
- Väldigt många skyddade områden (ca 500 st), ca 300 st saknar skylt eller är väldigt gamla. Att hålla skyltarna uppdaterade när föreskrifter, anläggningar, leder mm förändras.

Fysiskt slitage och vandalism

- Att få skyltarna att hålla i väder och vind
- Drift/underhåll
- Att hitta hållbara material där texten inte bleks
- Underhåll av skyltar
- Även att skyltar åldras vandaliseras
- hållbart över tid, vandalism
- Vandalisering
- Vandalism-graffitti, har sönder
- Skadegörelse (klotter, stöld, åverkan etc)

- Ny film att klistra över text
- Största utmaningen på plats är skadegörelse
- Bostadsnära skyddad natur blir ofta "skadegörelse" av för högt tryck från besökare. Informationsskyltar klottras ner och blir höga driftskostnader. Viktigt med noga utvald placering och tilltalande utseende för att skapa respekt för området man är i.

Uppföljning och utvärdering

- Uppföljning är svår, hur tas den emot t.ex.
- Utmaning att följa upp hur skyltarna tas emot, läses etc? Tiden, vems ansvar?
- Svårt att veta vad besökarna tycker om skyltarna, och hur många som läser dem.
- Att veta att de faktiskt används/läses och att informationen når ut...
- Om de väl stannar - vad läser de?
- Skulle vara intressant att intervjua människor/en grupp om hur de upplever en skylt och informationen på den.
- Hur mycket läser folk skyltar och/eller tar folk in vad som står? Utmaningen är att veta vilken information folk vill ha
- att ha dialog med besökarna, följa upp

När ska man ta bort en skylt?

- "Att hänga upp är lättare än att ta ner." - när ska man ta ner en skylt?

Frågor, tips och kommentarer från chatten

Risken med **QR-koder** är att man behöver äga källan för att undvika döda länkar.

Är det någon som har input om manuella ljudboxar med vev? Som alternativ till QR-koder i områden som saknar uppkoppling alt har många utländska besökare?

En lösning är att alltid peka qr-koden till egen webbsida, sedan kan man använda "redirect" som användaren aldrig märker.

Det är en utmaning att uppdatera skyltar pga kostnader och vi ska tänka på att QR-koder inte kan ses som en enkel lösning. De måste uppdateras och underhållas. Det behövs en bra organisation för det. och även det kostar.

Förut har jag sett forskning på qr-koder att dom används väldigt lite. Har det ändrats på senare år?

Kommentar till Starbucks-jämförelsen (samma bild): Jag tänker att igenkänning är särskilt viktig när det gäller skyddad natur, särskilt när det gäller ovana besökare. Min uppfattning är att vi bör vara rädda om **snöstjärnan** på angöringspunkterna till skyddade områden. Sedan är det bra att vara mer lekfull på naturvägledningsskyltar inne i området.

Naturbevakare Miljöförvaltningen Mora Orsa kommun : Biotopskydden använder ju också "snöflingan" och sköts av skogsstyrelsen

Vill påpeka att **piktogram** faktiskt inte alltid och av alla uppfattas som lätt att förstå. Hur uppfattar t.ex. utländska besökare ett piktogram med ett dass med ett hjärta? Själv föredrar jag text.

Lite inspiration vad gäller **utvärdering och besökarstudier** *Besökarnas röster*
<https://www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/publikationer/handledning-och-stod/besokarnas-roster/>

Kommer man också att jobba in konceptet med uppföljning av skyltning i den nya handboken? Vi pratade om det i vår grupp. Det vore fint att ha en metod centralt ifrån. Vi tror att det är svårt att fånga folk med längre svar. Snarare kortare nöjd/inte nöjd.

Kan man ensa den blå färgen, det förekommer olika **färgkoder** på skyltar, pictogram och andra mallar.

Ingår färgblindhet i tillgänglighetstänket? Vilka färger funkar bäst på kartor etc?

Hur man vägleder till naturen blir kopplat till **folkhälsoarbetet**. Kan ni lägga med vägledning kring hur man lyfter fram rekreativvärdena i det skyltade området?

Vill du vara med i en **referensgrupp till arbetet med handboken**? Kontakta Gisela via gisela.norberg@naturvardsverket.se eller mig via josefin.h.nilsson@lansstyrelsen.se

Skulle man kunna utse någon på länen som **ansvarar för sharepointen**? Det har nog legat nere rätt länge.

Man skulle ju kunna hänvisa i boken om vilka **övriga som man bör kontrollera/remittera innan uppförande** - Typ kulturvärden... Därmed behöver inte det kapitlet i vägledningen bli så stort, men ändå tips om att det inte ska "glömmas"

Samverka gärna mer med RAÄ kring skyltning. Där finns också många **fina exempel att ta till sig som inspiration**.

Älskar att vi går framåt kring skyltning: Öppnar mer för forskning, utvärderar, tittar på goda exempel, både runt om i världen och våra egna.

Om någon ids finns några relaterade blogginlägg med inspiration här:

<https://www.naturtrustning.se/blog>

-Få skylten läst, del 1 - Snåla aldrig med teckenstorleken

-Få skylten läst, del 2 - Kvällstidningstricket

-Få skylten läst, del 3 - Så coolt, och snart får du se!

-Få skylten läst, del 4 - Sätt den rätt!

Paradis ute – 10 tips för naturvägledning

www.slu.se/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/naturvagledning/verktyg/tio-tips-for-naturvagledning---paradis-ute/

Ett liknande **webinarie om foldrar** kanske?